

تاملی نو در مسئله تولد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با تکیه بر منابع اهل سنت

سید شفیع هاشمی^۱، محمد فلاحی قمی^۲

چکیده

از دیدگاه اندیشمندان اسلامی، بحث ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف موضوع کلامی مهمی به شمار می‌رود که عالمان شیعه و سنی از گذشته تا کنون این مبحث را مورد توجه قرار داده‌اند. باور به تولد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و اثبات آن در مذهب شیعه از عقاید ضروری شمرده می‌شود. روش به کار رفته در این تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و دستاورد تحقیق، عبارت است از این که دیدگاه اهل تسنن در ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، متفاوت به شمار می‌رود و از حیث نفی کلی، عقیده آنان به تولد آن حضرت، عمومیت ندارد؛ زیرا بر اساس منابع معتبر اهل سنت، برخی اندیشمندان آن‌ها به زندگی مداوم مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف باور دارند و چنین نگرشی که از گذشته و اکنون بین عالمان آن‌ها در منابع مستند موجود است؛ ثابت می‌کند آن‌ها ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را در سال ۲۵۵ هجری انکار نکرده‌اند؛ بلکه چون دیگر مسلمان‌ها از نیمه قرن سوم تاکنون به معرفی امام حسن عسکری علیه السلام به نام ابومحمد یا ابومهدی پرداخته‌اند و با تعیین زمان تولد، حیات و برخی احوال غیبت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به نحو مستقل باور داشته و از وجوه مختلف زندگی حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف بحث کرده‌اند.

واژگان کلیدی: منابع اهل سنت، ولادت حضرت مهدی، اسم، لقب، حیات امام مهدی، نسب.

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآنی جامعه المصطفی العالمیه، ایران، قم. (نویسنده مسئول).

sshhashemi21@gmail.com

fallhi.ghomi@yahoo.Com

۲. استادیار علوم قرآنی جامعه المصطفی العالمیه، ایران، قم.

مقدمه:

اعتقاد به وجود امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و این دیدگاه که شخصی از اهل بیت نبوت علیهم السلام با ظهور در آخرالزمان عدالت را می‌گستراند؛ از اصول مشترک شیعه و سنی به شمار می‌رود و در صحت آن تردیدی نیست. هم‌چنین به گونه اجمال، موضوع ولادت آن حضرت از موضوعات مشترک میان مسلمین شمرده می‌شود. پیروان مذاهب معروف اهل سنت و جماعت مقلدان^۱، بدان اعتقاد دارند و گروهی دیگر از آنان به چنین نگرشی ندارند. از این رو مسئله ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از مباحث اختلافی شیعه با اکثر عالمان اهل تسنن از قرن سوم تا کنون به شمار می‌آید. فقدان دیدگاه علمی به موضوع حاضر، نگرش‌های متضاد و بعضاً بی‌فایده را در میان پیروان فرقه‌های اسلامی پدید آورده است. به دلایل روشن ثابت شده است که شیعه امامیه چنین عقیده دارد: امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فرزند امام عسکری علیه السلام، در تاریخی مشخص متولد گردیده است؛ اما عالمان اهل سنت در این باره اختلاف دارند: گروهی از آن‌ها مانند شیعه امامیه به تولد آن حضرت اعتقاد دارند؛ اما گروه دیگر از آن‌ها معتقدند که: امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف متولد نشده و در آینده متولد خواهد شد.

گفت‌وگو درباره مهدویت و منجی موعود از ضرورت‌های اعتقادی جامعه مسلمان به شمار می‌رود و لذا عالمان اهل سنت نیز از آن بحث کرده‌اند و بخشی از آن‌ها که به ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف معتقد هستند؛ علاوه بر قبول خبر ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، شئونی مانند: قائم، حجت، منتظر و خلف را درباره حضرت نقل کرده‌اند که از اختصاصات امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف شمرده می‌شود. فایده و ثمره این بحث (اثبات تولد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در روایت‌های صحیح اهل سنت) پیدایش دیدگاه مشترک در ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است که سبب می‌شود زمینه‌های تفاهم دینی فراهم و دیدگاه عامه در موضوع مهدویت اصلاح شود؛ تا نسل‌های امروز، با مهدی منتظر آشنایی یابند و برای ظهور آن حضرت آماده شوند.

۱. اهل سنت از لحاظ مرجعیت علوم دینی به دو گروه تقسیم می‌شوند: یک گروه آنان را جماعت مقلد می‌گویند که شامل پیروان مذاهب چهارگانه فقهی معروف حنفی، شافعی، مالکی و حنبلی هستند؛ اما گروه دیگر آنها را جماعت غیر مقلد [سلفی یا اثری] می‌نامند که این جماعت به فتوای عالم معین شان متعهد نیستند و طبق دیدگاه‌های شخصی به گفته‌های عالمان سلف خویش عمل می‌کنند.

اختلاف دیدگاه اهل سنت در ولادت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف، گذشته طولانی دارد. شماری اعتقاد به ولادت حضرت را در شرح خلفای اثناعشر بیان کرده‌اند که مباحثی را به کتاب‌های ملاحم و اشراط الساعه، اختصاص داده‌اند. برخی دیگر تنها به عناوین کلی مباحث مهدوی، بسنده کرده‌اند.

پیشینه تحقیق

نویسندگانی از شیعه و اهل سنت در بحث ولادت آن حضرت، کتاب‌هایی تالیف کرده‌اند؛ مانند کتاب «البيان في اخبار صاحب الزمان»، از کنجی شافعی؛ کتاب «البرهان على وجود صاحب الزمان»، از محسن امین در باره امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشريف از دیدگاه اهل سنت و «المهدى المنتظر في فكر الاسلامي» از سید ثامر هاشم العمیدی شیعی که از کتاب‌های اختصاصی باب شمرده می‌شود. مقالاتی هم در این زمینه نوشته شده است، همانند مقاله سید خلیل طاووسی: «جستاری در میراث مکتوب شیعه در اثبات ولادت و غیبت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف» (طاووسی، ۱۳۹۱: ص ۲۹۳-۳۳۶)؛ مقاله «ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف در دیدگاه شیعه و اهل سنت»، از مهدی اکبر نژاد، که در آن به آثار مشترک شیعه و سنی استناد شده است (اکبر نژاد، ۱۳۸۴: ص ۶۲-۷۵). در مقاله دیگری به بررسی شبهه تولد مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف پرداخته شده است: «بررسی شبهه عدم وجود و صحت روایات تولد و حیات امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف از منظر اهل سنت»، از سید محسن شریفی (شریفی، ۱۳۹۹: ص ۹۷-۱۱۴)، که بحث از عنوان مذکور، فراتر رفته است؛ اما این مقالات با همه مضامین درخور تحسین، دیدگاه‌های عالمان معاصر را درباره ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف مطرح نکرده و تصریحات گوناگون دانشمندان اهل سنت و مستندات آنان بر ولادت حضرت را مستقیم نیاورده‌اند که این نقیصه در نوشته پیش‌رو رفع گردیده است.

۱. ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف در حدیث خلفای اثناعشر

هرگاه عالمان و مورخان اهل سنت به احوال قبایل عرب یا حوادث دهه پنجم قرن سوم هجری پرداخته‌اند، در نسب امامان منصوب اهل بیت علیهم السلام از امام عسکری علیه السلام به نام پدر امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف یاد کرده و پدر حضرت را با نام‌های مشهور، القاب، گنیه‌ها و معرفی شمار فرزندان

ایشان نوشته‌اند که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف از شمار آن‌ها شناخته شده است.

در بحث امامان دوازده‌گانه، توالی بلافصل نسب امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف مهم است که نمی‌توان آن را نادیده گرفت. برخی عالمان متاخر و معاصر اهل سنت، آن را در نظر داشته به ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف پرداخته‌اند؛ از جمله به شاه عبدالعزیز دهلوی حنفی (۱۲۳۹ق) می‌توان اشاره کرد که در پاسخ به سوالی با تلویح ولادت ضمنی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف در حدیث امامان اثناعشریه می‌نویسد:

ما مردم شیعه را به سبب تعیین مراد در این احادیث [اثناعشر] خاطی نمی‌دانیم ... و اگر شیعه همه این صفات [عزت اسلام، اجتماع ناس...] را بر ائمه [اثناعشر معروف نزد خودشان] منطبق کرده‌اند، اصلاً ایشان هم نظر بر این تعیین نزد ما گمراه نخواهند بود (دهلوی، بی‌تا: ج ۱، ص ۸).

شیعیان در تطبیق حدیث اثناعشر بر امامان مشهور، طبق دیدگاه شاه عبدالعزیز، صائب هستند؛ زیرا امام دوازدهم را حی غایب می‌دانند که روزی به اراده خداوند، ظهور خواهند کرد. این گواهی نشان می‌دهد که شاه عبدالعزیز دهلوی بر امامان اثناعشر معروف [نزد شیعه]، چنین عقیده را گمراهی نمی‌داند، بلکه آن را هدایت و حق نیز می‌داند.

همچنین ملاعلی قاری حنفی (م ۱۰۱۴ق) نیز به تطبیق و صحت توالی نسب امامان دوازده‌گانه پرداخته، آن‌ها را به پایان می‌رساند و ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف را در آینده مطرح نمی‌کند؛ در حالی که اگر تولد آن حضرت در آینده بود باید این نکته مطرح می‌گردید. وی به تطبیق بلا فصل امامان اهل بیت علیهم السلام پرداخته است؛ چنین می‌نویسد:

از نظر علماء شیعه، حدیث اثناعشر چنین حمل می‌شود که امامان [دوازده‌گانه] متوالی، از اهل بیت نبوت هستند؛ اعم از این که خلافت حقیقی داشته باشند یا خلافت استحقاقی. پس اول‌شان علی، سپس حسن، حسین، زین العابدین، محمد باقر، جعفر صادق، موسی کاظم، علی رضا، محمد تقی، علی نقی، حسن عسکری و پس محمد مهدی است. رضوان خداوند بر ارواح تمامی آن‌ها باد! بنابراین، زبده اولیا، خواجه محمد پارسا در کتاب فصل الخطاب مفصل بیان کرد و مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی در اواخر شواهد الربوبیه دیدگاه او را تبعیت کرد. همچنین جامی به ذکر فضایل، مناقب، کرامات و مقامات اجمالی اهل بیت دوازده‌گانه پرداخته است (قاری، ۱۴۲۲: ج ۹،

۱-۱. معرفی امام عسکری علیه السلام به کنیه ابومحمد علیه السلام و ابومهدی علیه السلام

کتاب‌های عام‌الانساب، وفیات و موالید نیز به مناسبت موضوع بحث کرده‌اند. به ویژه در آثار عالمانی که درباره احوال آل طالبیین، شرفا و اهل بیت علیهم السلام تحقیقات علمی کرده‌اند.

اکنون به گواهی ولادت حضرت مهدی علیه السلام و تصریحات جمعی از دانشمندان علم‌انساب و شجره‌نامه‌های اهل سنت پرداخته می‌شود که آن‌ها در احوال امام عسکری علیه السلام با معرفی کنیه «پدر امام مهدی علیه السلام» یا «والد مهدی علیه السلام» یا از احوال شخصی امام مهدی علیه السلام به گونه دقیق گزارش داده‌اند.

امام حسن عسکری علیه السلام نزد عالمان اهل سنت یازدهمین خلیفه اثناعشر شناخته می‌شود که به کنیه ابومحمد علیه السلام شهرت دارد. وصف امام یازدهم به کنیه مذکور و تصریح به اشتهار حضرت به این صفت از آن جنبه اهمیت دارد که در نسبت فرزندى حضرت به نحو توالی با مقتضای کلام نبوی حدیث اثناعشر، ثابت می‌کند که امام عسکری علیه السلام فرزندى به نام محمد مهدی علیه السلام داشته است. از این رو، به والد امام زمان علیه السلام، ابومحمد عسکری علیه السلام نیز گفته‌اند.

نکته درخور توجه درباره «والد» و «اب»، این است که آن‌ها در مقام کنایی و حقیقی به شخص صاحب فرزند اطلاق می‌شود. ابوهلال عسکری (م ۳۹۵ق) در تفاوت بین «والد» و «اب» می‌گوید: «بر هیچ انسانی نام والد نمی‌توان اطلاق کرد، مگر فرزند داشته باشد و کلمه والد مانند «اب» نیست که در کنایه «ابوفلان» می‌گویند، گرچه فرزند هم نداشته باشد. برخلاف کلمه والد که در کنایه نمی‌گویند والد فلان (عسکری، بی تا: ص ۲۸۲).^۲ نسخه‌های دیگر «لایسمی» ضبط کرده‌اند

۱. «وَقَدْ حَمَلَ الشَّيْبَةَ الْإِنْتَى عَشَرَ عَلَى أَنَّهُمْ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ مُتَوَلِيَّةٍ أَعْمُ مِنْ أَنْ تَكُونَ لَهُمْ خِلَافَةَ حَقِيقَةً أَوْ اشْتِخَاقًا، فَأَوْلَاهُمْ عَلِيُّ، فَالْحَسَنُ، فَالْحُسَيْنُ، فَزَيْنُ الْعَابِدِينَ، فَ مُحَمَّدُ الْبَاقِرُ، فَجَعْفَرُ الصَّادِقُ، فَ مُحَمَّدُ الْكَاظِمُ، فَ عَلِيُّ الرِّضَا، فَ مُحَمَّدُ التَّقِيُّ، فَ عَلِيُّ التَّقِيُّ، فَحَسَنُ الْعَسْكَرِيِّ، فَ مُحَمَّدُ الْمَهْدِيِّ - رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ - عَلَى مَا ذَكَرَهُ زُبْدَةُ الْأَوْلِيَاءِ خَوَاجَةُ مُحَمَّدَ يَازَسَا فِي كِتَابِ (فَضْلِ الْخِطَابِ) مُفَصَّلَةً، وَتَبِعَهُ مَوْلَانَا نُورُ الدِّينِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْجَامِيُّ فِي أَوَاخِرِ سَوَاهِدِ النَّبِيِّ، وَذَكَرَ فَصَائِلِهِمْ وَمَنَاقِبِهِمْ وَكَرَامَاتِهِمْ وَمَقَامَاتِهِمْ مُجْمَلَةً».

۲. «وَلَا يَسْمَى الْإِنْسَانُ وَالِدًا إِذَا صَارَ لَهُ وَلَدٌ وَلَيْسَ هُوَ مِثْلَ الْأَبِّ لِأَنَّهُمْ يَقُولُونَ فِي التَّكْنِيَةِ أَبُو فُلَانٍ وَإِنْ لَمْ يَلِدْ فَلَنَا وَلَا يَقُولُونَ فِي هَذَا وَالِدَ فُلَانٍ».

(عسکری، ۱۴۱۲: ص ۱۴)؛^۱ که معنای آن واضح تر است.

شریف رفاعی معاصر در معنای والد، می نویسد: «طبق اصل، مولود باید والد داشته باشد. هیچ مولودی به طور طبیعی نیست، مگر به نام «أب» یا «والد» پدر دارد» (الرفاعی، بی تا: ج ۳، ص ۴).^۲ نظر به معرفی امام عسکری علیه السلام که آن حضرت به ابومهدی و ابومحمد نیز مشهور است؛ این کنیه معنای عام دارد؛ یعنی اعم است از اینکه مکنی فرزندی داشته باشد یا عنوان تشریفاتی باشد؛ ولی در اینجا با قرینه ثابت می شود که والد مکننا، صاحب فرزند است؛ به ویژه راغب (م ۵۰۲ق) می گوید: «أب» کسی است که برایش والد گفته می شود (راغب، ۱۴۱۲: ص ۸۸۳).^۳ از این - رو، شهرت های اب و والد درباره امام حسن عسکری علیه السلام به معنای شخصیت صاحب فرزند است که در معرفی خاص مورد توجه قرار می گیرد.

۱. مسعودی شافعی (م ۳۴۶ق) درباره نسب پدر مهدی عنه السلام می گوید: «وی ابومحمد، حسن بن علی بن محمد... است» (مسعودی، ۱۴۲۵: ج ۴، ص ۱۶۰)^۴ و در خبر دیگر تصریح می کند: «ابومحمد حسن [عسکری] به نام دیگری نیز شهرت دارد که همان ابومهدی منتظر است» (همان).^۵

۲. ابن اثیر جزری (م ۶۳۰ق) در کتاب های اللباب (ابن الاثیر، بی تا: ج ۲، ص ۳۴۰).^۶ و الکامل (ابن الاثیر، ۱۴۱۷: ج ۶، ص ۳۲۰).^۷ نیز نوشته است: «کنیه امام حسن عسکری، ابومهدی عنه السلام است».^۸

۱. «ولا یسمى الانسان والدا إلا...».

۲. «لأن الأصل أن المولود له والد لیس هناك مولود بطبیعة الأمر إلا وله أب ووالد».

۳. «والأب یقال له وَالِدٌ» (المفردات فی غریب القرآن، ص ۸۸۳).

۴. «أبو محمد الحسن بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسن بن علی بن أبی طالب علیه السلام».

۵. «أبو محمد الحسن بن علی... هو أبوالمهدی المنتظر».

۶. «أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ الْعَسْكَرِيِّ أَيْضًا وَكَانَ مِنَ الْأَيْمَةِ الْأَثْنِي عَشْرِ عِنْدَ الْإِمَامِيَّةِ وَكَانَتْ وِلَادَتُهُ سَنَةَ إِحْدَى وَثَلَاثِينَ وَمِائَتَيْنِ وَوَفَاتَهُ فِي رَبِيعِ الْأَوَّلِ سَنَةَ سِتِّينَ وَمِائَتَيْنِ».

۷. «ثُمَّ دَخَلَتْ سَنَةُ سِتِّينَ وَمِائَتَيْنِ... وَفِيهَا تُوُفِيَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ... أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ الْعَسْكَرِيُّ».

۸. عباسی ها در باره نسب مهدی عنه السلام، روایت رسمی داشته اند که بر اساس آن روایت بر تبار عباسی مهدی عنه السلام اصرار

همچنین شماری از عالمان تاریخ و رجال مشهور اهل سنت، امام عسکری عَلَيْهِ السَّلَام را با کنیه «ابومحمد»، ذکر کرده‌اند؛ مانند: ۱. ذهبی (م ۷۴۸ق) (ذهبی، ۱۴۰۷: ج ۱۹، ص ۱۱۳). ۲. صفدی (م ۷۶۴ق) (صفدی، ۱۴۲۰: ج ۱۲، ص ۷۰). ۳. خواجه محمد پارسا (م ۸۲۲ق) (بخاری، بی‌تا: ص ۴۴۳). ۴. سیدجمال الدین ابن عنبة (م ۸۲۸ق) (ابن عنبة، ۱۳۸۰: ج ۱، ص ۱۹۹). ۵. عاصمی مکی (م ۱۱۱۱ق) (عاصمی، ۱۴۱۹: ص ۱۴۹-۱۵۰). ۶. عارف عبدالغنی (معاصر) (عبدالغنی، ۱۹۹۷: ج ۱، ص ۱۶۰-۱۶۱).^۱

۲-۱. معرفی امام عسکری عَلَيْهِ السَّلَام به نام والد محمد و والد المنتظر

برخی منابع نسب‌شناسی، مانند کتاب‌های مشجرات و آثار انساب اختصاصی شرفا که احوال امام عسکری عَلَيْهِ السَّلَام را شرح داده‌اند، از آن حضرت به والد «محمد مهدی عَلَيْهِ السَّلَام» نام برده‌اند؛ چنان‌که برخی از شخصیت‌های مشهور شبهه قاره هند، نام پدر امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام را بیان کرده‌اند.

خوشحال خان حنفی پاکستانی (م ۱۱۰۰ق) با نظم و شعر به زبان «پشتو» به توالی نسب پیشوایان امامیه گواهی می‌دهد که «امام مهدی، فرزند امام حسن عسکری است». وی به ترتیب و بی واسطه و «پشت به پشت» بر جایگاه امامت امامان دوازدهگانه، تاکید ورزیده است. همچنین درباره رسیدن اهل سنت به کمال اعتقادی می‌گوید: کسی می‌تواند فرد سنی‌بی کامل باشد که

می‌ورزیدند. از این رو ابن جزری با نفی دیدگاه مهدی غیراهل بیت، به نسب علوی والد مهدی عَلَيْهِ السَّلَام پرداخته، امام عسکری عَلَيْهِ السَّلَام را به کنیه ابومحمد عسکری علوی معرفی کرده است که روایت او نسب فرزندی بلافضل مهدی عَلَيْهِ السَّلَام را به امام عسکری عَلَيْهِ السَّلَام ثابت می‌کند.

۱. «الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الرِّضَا بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الصَّادِقِ أَبُو مُحَمَّدِ بْنِ الْهَاشِمِيِّ الْحُسَيْنِيِّ».

۲. «الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الرِّضَا بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الصَّادِقِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ».

۳. «ذکر امام ابومحمد الحسن العسکری الثانی رضی الله عنه».

۴. «الإمام ابومحمد العسکری عَلَيْهِ السَّلَام کان من الزهد والعلم علی امر عظیم».

۵. «أبي مُحَمَّدِ الْإِمَامِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ بْنِ عَلِيِّ الْهَادِي بْنِ مُحَمَّدِ الْجَوَادِ بْنِ عَلِيِّ الرِّضَا بْنِ مُوسَى الْكَاطِمِ وَهُوَ الْإِمَامُ بَعْدَ أَبِيهِ وَحَادِي عَشْرِ الْأَيَّامَةِ ... كُنِيَّتُهُ أَبُو مُحَمَّدٍ ...».

۶. «الحسن بن علي (الهادي، العسکري) بن محمد (الجواد) ... يكنى أبا محمد. كان من الزهد والعلم على أمر عظيم».

عشق محکم و خلل ناپذیری به اسامی اهل بیت رسول الله ﷺ دارد (خوشحال خان، ۲۰۰۱: ص ۸۰۵).

همچنین شماری از اندیشمندان اهل سنت به شناخت والد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به نام امام عسکری به عنوان تعیین والد مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تصریح کرده اند که به لحاظ اهمیت گواهی به ولادت آن حضرت نام شماری از آن ها در ادامه بیان می شود:

۱. ابن الأثیر الجزری، (م ۶۳۰ ق) (ابن الأثیر، ۱۴۱۷: ج ۶، ص ۳۲۰)؛^۲
۲. گنجی شافعی (م ۶۵۸ ق) (گنجی، ۱۴۰۴: ج ۱، ص ۴۵۸)؛^۳
۳. ابن طقطقی الحسنى (م ۷۰۹ ق) (ابن طقطقی، ۱۴۱۸: ج ۱، ص ۱۶۱)؛^۴
۴. أبوالفداء (م ۷۳۲ ق)، (أبوالفداء، بی تا: ج ۲، ص ۴۵)؛^۵
۵. ابن کثیر دمشقی (م ۷۷۴ ق) (ابن کثیر، بی تا: ج ۱۲، ص ۲۳۹)؛^۶
۶. صفدی (م ۷۶۴ ق) و یافعی (م ۷۶۸ ق) (صفدی، ۱۴۲۰: ج ۱۲، ص ۷۰ و یافعی، ۱۴۱۳: ج ۲،

۱. ذکر اسامی دامامانو:

- «د جهان دولس امام دی = په حدیث کی نام په نام دی؛
 یو «علی» دویم «حسن» دی = بل «حسین» پاکیزه تن دی؛
 چهارم «زین العابدین» دی = بل «باقر» ستنه د دین دی؛
 بل «جعفر» ورپسی هم دی = بل امام «موسی کاظم» دی؛
 بل امام، «علی رضا» دی = «محمد تقی» بل بیبا دی؛
 بل امام، «علی نقی» دی = بل «حسن عسکری» دی؛
 بل امام، «امام مهدی» دی = چه درست جهان هادی دی؛
 د بی بی «زهرا» اولاد دی = پشت به پشت داهسی یاد دی؛
 پاک سنی هغه آدم دی = چه د آل به عشق محکم دی.»
۲. «أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ الْعَسْكَرِيُّ ... وَ هُوَ وَالِدُ مُحَمَّدٍ الَّذِي يَعْتَقِدُونَهُ الْمُتَنَطَّرَ».
 ۳. «... و هو [العسکری] الإمام بعده [الهادی]، وخلف ابنه [العسکری] و هو: الإمام المنتظر».
 ۴. «ولم يذكر للإمام الحسن العسکری ولد الا ولده الامام ابوالقاسم محمد مهدی صاحب الزمان».
 ۵. «الحسن العسکری المذكور، هو والد محمد المنتظر، صاحب السرداب ... هو ثاني عشر الأئمة الاثني عشر، علی رأی الإمامية».
 ۶. «حیدرة و الحسنان بعده؛ ثم علی و ابنه محمد و جعفر الصادق و ابن جعفر؛ موسی و يتلوه علی السید اعنی الرضی ثم ابنه محمد ثم علی و ابنه المسدد و الحسن الثانی و يتلوه محمد بن الحسن المفتقد فإنهم أئمتی و سادتی».

ص ۱۰۷؛^۱

۷. سید جمال الدین ابن عنبة (م ۸۲۸ ق) (ابن عنبة، ۱۳۸۰: ج ۱، ص ۱۹۹)؛^۲
۸. ابن حجر عسقلانی (م ۸۵۲ ق) (عسقلانی، ۱۳۹۰: ج ۲، ص ۱۱۹)؛^۳
۹. عبدالله شریف مخزومی (م ۸۸۵ ق)؛ زین الدین ابن الوردی (م ۷۴۹ ق) و محمد اویسی (م ۱۴۰۵ ق) (الرفاعی، ۱۳۰۶: ج ۱، ص ۵۴؛ ابن الوردی، ۱۴۱۷: ج ۱، ص ۲۲۳ و اویسی الحسینی، بی تا: ج ۱، ص ۷۳)؛^۴
۱۰. عبدالوهاب شعرانی (م ۹۷۲ ق) (شعرانی، ۱۳۱۵: ج ۱، ص ۵۶۲)؛^۵
۱۱. عارف احمد عبدالغنی (معاصر) در (عبدالغنی، ۱۹۹۷: ج ۱، ص ۱۶۰-۱۶۱)؛^۶

این چهارده شخصیت معتبر و شخصیت‌های دیگر، تصریح کرده‌اند که امام حسن عسکری علیه السلام به والد امام محمد مهدی علیه السلام شهرت دارند.

همچنین برخی از عالمان اهل سنت، علاوه بر ذکر نام والد حضرت مهدی علیه السلام، اسم والده ماجده حضرت را نقل کرده‌اند. صدیق حسن قنوجی (م ۱۳۰۷ ق) می‌گوید:

مادران پیشوایان بزرگوار از عترت پاک را ببین که آن‌ها الگوی رهبران در امور خیر و دیانت هستند. مادر امام محمد بن الحسن، ملقب به حجت، قائم و مهدی، کنیزی بود که نرجس نام

۱. «عسکری وَاِلهُ الْاِمامِ الْمُنْتَظَرِ، الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الرِّضَا بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الصَّادِقِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ زَيْنِ الْعَابِدِينَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ».

۲. «الامام ابومحمد العسکری علیه السلام ... هو والد الامام محمد المهدی رحمه الله عليه ثاني عشر الأئمة عند الامامية».

۳. «جعفر بن علی بن محمد بن علی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسن بن علی بن ابی طالب الحسینی أخو الحسن الذي يقال له العسکری وهو الحادی عشر من الأئمة الإمامية ووالد محمد صاحب السرداب».

۴. «فالحسن العسکری اعقب صاحب السرداب الحجة المنتظر ولی الله الامام محمد المهدی ... والحسن العسکری ليس له الا الامام محمد المهدی علیه السلام (ص ۵۶)».

۵. «جده [المهدی] حسین بن علی بن ابی طالب والده [مهدی] الحسن العسکری ابن الإمام علی النقی - بالنون - ابن محمد التقی - بالتاء - ابن الإمام علی الرضا، ابن الإمام موسی کاظم، ابن الإمام جعفر الصادق، ابن الإمام محمد الباقر، ابن الإمام زین العابدین علی، ابن الإمام الحسین، ابن الإمام علی بن ابی طالب» ... [المهدی] هو من اولاد الامام العسکری».

۶. «الحسن بن علی (الهادی، العسکری) بن محمد (الجواد) ... هو والد الإمام المهدی ثاني عشر الأئمة».

داشت (فَنَوَجِي، ۱۳۰۷: ج ۲، ص ۱۵۰-۱۵۱).^۱

برخی از عالمان اهل سنت در بحث‌های پیش‌تری به اختلاف دیدگاه‌ها درباره نام مادر مهدی عَلَيْهِ السَّلَام پرداخته‌اند که نرجس است یا سوسن (ابن حزم، بی‌تا: ج ۴، ص ۲۷).^۲ «باعلوی» شافعی (۱۳۲۰ق) نیز با تصریح به نام مادر مکرمه حضرت گفت: «مادر حضرت ام ولد است و نرگس نام دارد».^۳

۱-۳. معرفی امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام به اسم و لقب

امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام در برخی روایات اهل سنت، به نام‌های «محمد»، «محمد مهدی»، «ابوالقاسم»، «منتظر»، «حجة» و.. معرفی شده است. همچنین روایات و گزارش‌های وقایع مهم تاریخی، گواهی می‌دهد که امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام به نام‌های اختصاصی و القاب معروفی شهرت داشته است که آن اسامی و القاب بر کسی پنهان نیست. شیعه و غیر شیعه نام‌های مزبور را می-شناخته‌اند و بسیاری از عالمان اهل سنت، این اسامی و القاب را روایت کرده‌اند. اکنون به شماری از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. یاقوت حموی (م ۶۲۶ق) (حموی، ۱۹۹۵: ج ۴، ص ۱۲۳):^۴

۲. محمد ابن طلحه شافعی (م ۶۵۲ق) (ابن طلحة شافعی، بی‌تا: ج ۱، ص ۴۷۹ - ۴۸۰):^۵

۳. سبط ابن جوزی (م ۶۵۴ق) (ابن الجوزی، بی‌تا: ج ۱، ص ۳۶۳):^۶

۱. «أنظر أمهات العترة الطاهرة الذين هم قدوة السادة وأسوة القادة في كل خير ودين من كن ... وأم الإمام محمد بن حسن الملقب بالحجة والقائم والمهدي أم ولد اسمها نرجس».

۲. «جارية له اسمها نرجس وقال بعضهم من جارية له اسمها سوسن».

۳. «أمه أم ولد يقال لها أم ولد واسمها نرجس»

۴. «فأما علي فمات في رجب سنة ۲۵۴ ومقامه بسامرا عشرين سنة، وأما الحسن فمات بسامرا أيضا سنة ۲۶۰ ودفنا بسامرا وقيورهما مشهورة هناك، ولولدهما «المنتظر» هناك مشاهد معروفة».

۵. «الإمام أبي القاسم المهدي عَلَيْهِ السَّلَام محمد بن الحسن الخالص بن علي المتوكل بن محمد القانع بن علي الرضا ابن موسى الكاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علي زين العابدين بن الحسين الزكي بن علي المرتضى أمير المؤمنين ابن أبي طالب، المهدي الحجة الخلف الصالح المنتظر عَلَيْهِ السَّلَام ورحمة الله وبركاته».

۶. «المهدي هو محمد بن الحسن بن علي بن محمد بن علي بن موسى الرضا بن جعفر بن محمد ابن علي بن الحسين بن علي بن ابي طالب عَلَيْهِ السَّلَام وكنيته أبو عبد الله وأبو القاسم وهو الخلف الحجة صاحب الزمان، القائم المنتظر والتالي وهو الآخر

←

۴. ابن الفوطی شیبانی (م ۷۲۳ ق) (ابن الفوطی، ۱۴۱۶: ج ۳، ص ۳۲۹)؛^۱
۵. عماد الدین أبو الفداء (م ۷۳۲ ق)، (أبو الفداء، بی تا: ج ۲، ص ۴۵)؛
۶. عمر بن مظفر (م ۷۴۹ ق)، (ابن الوردی، ۱۴۱۷: ج ۱، ص ۲۲۳)؛^۲
۷. ذهبی (م ۷۴۸ ق) (ذهبی، ۱۴۱۳: ج ۱۳، ص ۱۲۰ و صفدی، ۱۴۲۰: ج ۲، ص ۲۴۹)؛^۳
۸. ابن خلدون (م ۸۰۸ ق) (ابن خلدون، ۱۴۰۸: ج ۴، ص ۱۴۸)؛^۴
۹. ابن ابی شحمة حلبی (م ۸۱۵ ق) (ابن ابی الشحمة، ۱۴۱۱: ج ۱، ص ۱۵۸)؛^۵
۱۰. قلقشندی (م ۸۲۱ ق) (قلقشندی، بی تا: ج ۱، ص ۱۶۴)؛^۶
۱۱. خواجه محمد پارسای بخاری (م ۸۲۲ ق). خواجه محمد با نگرش اختصاصی درباره القاب امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می نویسد: «حسن عسکری» - رضی الله عنه - پس از خود، فرزند آشکار و پنهانی جز ابوالقاسم محمد منتظر به جا نگذاشت که وی نزد شیعه قائم نامیده می شود (بخاری، بی تا: ج ۱، ص ۴۴۳ و الاهیتمی، ۱۴۱۷: ج ۲، ص ۶۰۱)؛^۷
- همچنین اندیشمندانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را به اسامی اختصاصی معرفی کرده اند؛ مانند:
 ۱. ابن صباغ مالکی (م ۸۵۵ ق) (ابن صباغ، ۱۳۷۹: ج ۲، ص ۱۱۰۴-۱۱۰۳)؛^۸

الأئمة».

۱. «القائم المنتظر، صاحب الزمان، الامام الثاني عشر أبو القاسم محمد بن الحسن العسکری بن علی الهادی العلوی الحسینی مهدی تقدم ذكره في صاحب الزمان [وسیاتی فی المنتظر]، وهو القائم بالحق وقد ذكرنا ألقابه فيما تقدم على مقتضى الترتيب الذى التزمناه».
۲. «مُحَمَّدُ الْمُنْتَظَرُ صَاحِبُ السَّرْدَابِ، وَالْمُنْتَظَرُ ثَانِي عَشْرَهُمْ وَيَلْقَبُ أَيْضًا الْقَائِمَ وَالْمَهْدِيَّ وَالْحُجَّةَ».
۳. «المنتظر الشريف أبو القاسم محمد بن الحسن العسکری بن علی الهادی ابن محمد الجواد بن علی الرضى بن موسى الكاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن زين العابدين بن علی بن الحسين الشهيد بن الامام علی بن أبی طالب العلوی الحسینی خاتمة الاثنی عشر».
۴. «ثم ابنه [حسن العسکری] محمد المهدي وهو الثاني عشر».
۵. «ولد لهذا الحسن ولده محمد المنتظر ثاني عشرهم».
۶. «محمد الحجة، ويقال: القائم، وهو ثاني عشرهم».
۷. «ولم يخلف الحسن العسکری رضی الله عنه ولدا ظاهرا ولا باطنا غير أبی القاسم محمد المنتظر المسمى بالقائم عند الإمامية».
۸. «أبو القاسم محمد الحجة ابن الحسن الخالص ابن علی الهادی ابن محمد الجواد ابن علی الرضا ابن موسى الكاظم ابن

♦♦♦♦

٢. عاصمی مکی (م ۱۱۱۱ق) و أنس الحسنی (معاصر) (عاصمی، ۱۴۱۹: ج ۴، ص ۱۴۹-۱۵۰؛ الحسنی، ۱۴۲۰: ج ۱، ص ۹۸-۱۰۰؛ ابن طولون، بی تا: ج ۱، ص ۱۱۷ و شیراوی، ۱۴۲۳: ج ۱، ص ۳۶۹-۳۷۲)؛^۱

٣. قزوینی مدینی (م ۹۹۶ ق) (قزوینی، ۱۴۱۸: ج ۱، ص ۵۴)؛^۲

٤. أحمد قرمانی، (م ۱۰۱۹ق) (قرمانی، ۱۴۱۲: ج ۱، ص ۳۵۳)؛^۳

٥. امام جعفر برزنجی (م ۱۱۷۷ق) (برزنجی شافعی، ۱۴۰۱: ص ۲۱)؛^۴

٦. بخاری قنوجی (م ۱۳۰۷ق) (قنوجی، ۱۳۰۷: ج ۲، ص ۱۵۰-۱۵۱)؛^۵

٧. خیر الدین زرکلی (م ۱۴۱۰ق) (زرکلی، بی تا: ج ۶، ص ۸۰)؛^۶

٨. محمد صالح عثیمین (م ۱۴۲۱ق) (العثیمین، ۱۴۲۶: ج ۱، ص ۴۵۰-۴۵۳)؛^۷

جعفر الصادق ابن محمد الباقر ابن علی زین العابدین ابن الحسین بن علی بن ابی طالب». «وأما كنيته [مهدى] فأبو القاسم».

١. «الإمام مُحَمَّدُ الْمُهْدَى بنُ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ بنِ عَلِيِّ التَّقِيِّ بنِ مُحَمَّدِ الْجَوَادِ ابْنِ عَلِيِّ الرِّضَا بنِ مُوسَى الْكَاسِمِ بنِ جَعْفَرِ الصَّادِقِ بنِ مُحَمَّدِ الْبَاقِرِ بنِ عَلِيِّ زَيْنِ الْعَابِدِينَ بنِ الْحُسَيْنِ بنِ عَلِيِّ بنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ... كُنِيته أَبُو الْقَاسِمِ ألقابه الْحَجَّةُ وَالْخَلْفُ الصَّالِحُ والقائمُ والمنتظرُ وصاحبُ الزَّمانِ وَالْمُهْدَى وَهُوَ أشهرُها».

٢. «الامام محمد المهدي و اما ولده محمد المهدي بن حسن العسكري بن علي الهادي ابن محمد الجواد بن علي الرضا بن موسى الكاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر بن علي زين العابدين بن حسين بن علي بن ابي طالب رضى الله عنهم ورحمة الله عليهم فهو الثاني عشر من الائمة».

٣. «الفصل الحادى عشر فى ذكر أبى القاسم محمد الحجة الخلف الصالح . وقال المعلق بحامشهه اى: فى ذكر ناصر الدين المحمدى، الإمام العام أبى القاسم محمد بن حسن العسكري، رضى الله عنه. وفى (ج): فى ذكر الخلف الصالح الإمام أبى القاسم محمد بن حسن العسكري رضى الله عنه.»

٤. «ويختتمهم نجل الرسول محمد ﷺ مهدينا الآتى الإمام المنتظر»

٥. «الإمام محمد بن حسن الملقب بالحجة والقائم والمهدى».

٦. «محمد بن الحسن العسكري (الخالص) بن علي الهادي، أبو القاسم: آخر الأئمة الاثني عشر عند الإمامية. وهو المعروف عندهم بالمهدى، وصاحب الزمان، والمنتظر، والحجة».

٧. «قال السفاريني: [وما أتى فى النص من أشراط = فكله حق بلا شطاط] + [منها الإمام الخاتم الفصيح = محمد المهدي والمسيح]... قال عثيمين: قال رحمه الله: (محمد) يعنى أن اسمه محمد، (المهدى) لقبه، فله اسم ولقب، الاسم محمد واللقب مهدى».

۹. مصطفی الهاشمی (معاصر) (الهاشمی، ۱۹۹۳: ج ۱، ص ۱۸۵)؛^۱

۱۰. عبدالله حشلاف (معاصر) (حشلاف، بی تا: ج ۱، ص ۱۴۴)؛^۲

۲. تصریح به تاریخ ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

جمعی از عالمان اهل سنت اختلاف کرده‌اند که سرنوشت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از ولادت، چه شد یا بین مردم چگونه زندگی کرد؟ برخی از آن‌ها نوشته‌اند که مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چند سال اندک را سپری کرد. بعضی از آن‌ها معتقدند که هم اکنون مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف زنده است مانند حضرت عیسی علیه السلام و خضر حیات مستمر دارد. کسانی که این دیدگاه‌ها را نقل کرده‌اند؛ از شخصیت‌های نامدار هستند.

اهل سنت درباره اثبات وجود امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به دو گروه اعتقادی تقسیم می‌شوند: گروهی موافق ثبوت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف هستند و گروهی مخالف. عظیم آبادی (م ۱۳۲۹ق) درباره منکران مهدویت می‌گوید: عبدالرحمن بن خلدون مغربی امام مورخ در تضعیف احادیث مهدی، مبالغه کرد. او در این رأی، صائب نبود و به خطا رفته است (عظیم آبادی: ۱۹۹۵: ج ۱، ص ۲۴۲).^۳ ابن صدیق غماری (م ۱۳۸۰ق) در اثبات مهدویت با نگارش رساله‌ای به رد دیدگاه ابن خلدون پرداخت.^۴ اما موافقان اعتقاد وجود امام مهدی از دو منظر آن موضوع را نگریسته‌اند: «مهدی شخصی» و «مهدی نوعی»؛ درباره مهدی شخصی در مبحث بعد خواهیم پرداخت؛ اما درباره مهدی نوعی - خروج شخص غیرمعین غیرقابل پیش بینی - چندگرایش بین اهل سنت وجود دارد:

۱. «ابوالقاسم محمد بن حسن بن علی بن محمد بن علی الرضا و القابه عند الامامية الحجة و القائم و المهدی و المنتظر...».

۲. محمد المهدی فهو الإمام الثانی عشر وهو الخلیفة من بعد ابيه ... وله ألقاب منها المنتظر وصاحب الزمان وأشهرها المهدی».

۳. «وقد بالغ الإمام المؤرخ عبد الرحمن بن خلدون المغربي فی تاریخه فی تضعیف أحادیث المهدی کلها فلم یصب بل أخطأ».

۴. «إبراز الوهم المکنون فی کلمات ابن خلدون، تالیف ابن صدیق غماری».

اول: مهدی از ملت مسیح است (بیهقی، ۱۴۰۲: ج ۱، ص ۲۹۹).^۱ روایتی نیز از کعب الاحبار در این موضوع نقل شده است (ابن الجوزی، ۱۴۱۸: ج ۱، ص ۴۵۴)؛^۲ اما روایات متواتر می‌گویند که، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف از عترت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم است (قرطبی، بی تا: ج ۸، ص ۱۲۲).^۳ نیز مهدی در اخبار متواتر از این امت بوده و عیسی به او اقتدا می‌کند (ابن حجر، بی تا: ج ۶، ص ۴۹۳-۴۹۴).^۴

دوم: مهدی از تبار بنی امیه است: برخی مروان بن محمد را مهدی می‌دانند که آخرین خلفای اثناعشر آن‌ها است (ابن جوزی، ۱۴۱۸: ج ۱، ص ۴۵۰)؛^۵ اما از دیدگاه قندوزی (م ۱۲۹۴ق) بنا بر نقل برخی محققان، امکان ندارد روایت اثناعشر بر ملوک بنی امیه تطبیق گردد؛ زیرا شمار آن‌ها از دوازده بیش تر است از سوی دیگر، آن‌ها (ملوک بنی امیه) ظالم بوده اند مگر «عمر بن عبدالعزیز» و این که آن‌ها از غیر بنی هاشم اند؛ در حالی که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «همه آن‌ها [خلفای دوازده گانه من] از بنی هاشم هستند» (قندوزی، ۱۴۱۶: ج ۳، ص ۲۹۲).^۶

سوم: برخی روایات برای امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، نسب عباسی معرفی کردند (قاری، ۱۴۲۲: ج ۱۰، ص ۹۱).^۷ طبق آن روایات، رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «مهدی از فرزندان عم من، عباس است». ترمذی نیز به تصحیح آن پرداخته است (ذهبی، ۱۴۰۷: ج ۱۰، ص ۴۳۶).^۸ از این رو، برخی معتقدند

۱. «ذكر الحسن عن أنس أن النبي صلی الله علیه و آله و سلم قال لا مهدى الا عيسى قال بلغني عن الشافعي أنه رواه والشافعي عندنا ثقة».
۲. «قال كعب الأحبار: يكون اثنا عشر مهديا، ثم ينزل روح الله فيقتل الدجال. قال: وكأنه أشار بقوله 'لامهدي إلا عيسى' يعني لا نبى يظهر سواه».
۳. «تواترت على أن المهدي من عترت رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا يجوز حمله على عيسى».
۴. «في مناقب الشافعي تواترت الأخبار بأن المهدي من هذه الأمة وأن عيسى يصلى خلفه».
۵. «فأول القوم يزيد بن معاوية، ثم ابنه معاوية بن يزيد... ثم عبدالملك، ثم الوليد، ثم سليمان، ثم عمر بن عبد العزيز، ثم يزيد بن عبد الملك، ثم هشام بن عبد الملك، ثم الوليد ابن يزيد، ثم يزيد بن الوليد بن عبد الملك، ثم إبراهيم بن الوليد، ثم مروان بن محمد، فهؤلاء اثنا عشر».
۶. «قال بعض المحققين: ... ولا يمكن أن يحمله على الملوك الأموية لزيادتهم على اثني عشر ولظلمهم الفاحش إلا عمر بن عبد العزيز وكونهم غير بنى هاشم، لان النبي صلی الله علیه و آله و سلم قال: كلهم من بنى هاشم».
۷. «يكون للمهدي الموعود أيضاً نسبة نسبية إلى العباسية فقد رواه أحمد وابن ماجه عن علي مرفوعاً».
۸. «عن عثمان مرفوعاً: المهدي من ولد العباس عمي. وخرج أبو داود والترمذي من حديث عاصم يواطى اسمه واسم أبيه اسم أبي. صححه الترمذي».

که مهدی از نسل عباس است (ابن کثیر، بی تا: ج ۱۳، ص ۲۲۵).^۱ گویا مهدی تا ابد به عباسی‌ها تعلق دارد (رازی، ۲۰۰۲: ج ۳، ص ۲۶۴)؛ اما طبق روایات متواتر پیشین، مهدی از عترت رسول الله ﷺ است.

چهارم: مهدی از نسل عمر یا علی عَلِيٌّ است (بلخی، ۱۳۹۰: دفتر دوم، ش ۸۱۶) که مؤلف مثنوی (مولانا) به معرفی این نوع مهدی پرداخته است. این دیدگاه در انتساب ضروری مهدی به تبار خاص اهمیت نمی‌دهد؛ در حالی که مهدی بی بدون نسب آن هم از غیر اهل بیت عَلِيٍّ چگونه ذخیره کامل کننده ناشناخته‌ای باشد تا جهان را به آینده دادگری الهی برساند؟

پنجم: مهدی متولد نشده است: طبق فرموده رسول الله ﷺ مهدی از نسل اهل بیت عَلِيٍّ متولد خواهد شد که نام و کنیه‌ام برای او مباح است (بیهقی، ۱۴۰۸: ج ۶، ص ۳۸۰).^۲ روایت دیگر می‌گوید که وی جانشین من در نام و کنیه خواهد بود؛ یعنی نام او محمد و کنیه او ابوالقاسم است (دیلمی، ۱۴۰۶: ج ۵، ص ۳۱۸)؛^۳ بدان معنا که رسول الله ﷺ پدر احیا کننده دادگری است (ابن حبان، ۱۴۱۴: ج ۱۳، ص ۱۳۴)؛^۴ مهدی عَلِيٌّ نیز چنان خواهد بود.

با دیدگاه‌های ذکور بخشی از اهل تسنن درباره ولادت حضرت مهدی متحیر هستند. از این رو عالمان سیاسی یا سکوت کرده، یا با عبور از مباحث کلامی مهدی، ناچار شده‌اند به مهدی نوعی قائل شوند؛ در حالی که مهدی نوعی بین عقاید متباین آن‌ها با بیانات پنج‌گانه پیش گفته، ابهام دارد. از این رو، برای رسیدن به حق، بخشی از عالمان اهل سنت درباره ویژگی‌های امام مهدی عَلِيٌّ با عالمان شیعه امامیه دیدگاه مشترک دارند (هاشمی، ۱۴۰۰: ص ۲۸ و همان، ۱۴۰۱: ص ۲۹).

۱. «بنو العباس لا تخلو الأرض من قائم منهم».

۲. «عَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «سَيُولَدُ لَكَ بَعْدِي غُلَامٌ قَدْ نَحَلْتَهُ اسْمِي وَكُنْيَتِي».

۳. «يا علي إنه سيولد لك ولد وقد تخلفه اسمي وكنيتي».

۴. «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «...أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ، اللَّهُ يُعْطِي وَأَنَا أَقْسِمُ». قَالَ أَبُو حَاتِمٍ: «سَمِعَ هَذَا الْخَبْرَ ابْنُ عَجَلَانَ عَنْ الْمُقْبِرِيِّ وَأَبِيهِ وَهُمَا ثِقَتَانِ وَالطَّرِيقَانِ جَمِيعًا مَحْفُوظَانِ».

تفصیل بحث مهدی شخصی

الف) ولادت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

به عقیده گروهی از اهل سنت، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف متولد شده است؛ اما این گروه در سال آن اختلاف نظر دارند. در ادامه به زمان‌های مورد اختلاف عالمان اهل سنت درباره ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌پردازیم:

یکم. بدون تعیین زمان تولد:

برخی علمای اهل سنت، در احوال امام عسکری علیه السلام روایت کرده‌اند که وی فرزندی به نام «حجت»، داشته است؛ اما برای تولد او تاریخ دقیق معین نکرده‌اند. ابونصر بخاری (م ۳۴۱ق) درباره نسب امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌نویسد:

علی بن محمد تقی، زاده شد و حسن عسکری فرزند او از مادر ام ولد به نام «نُویبه» به دنیا آمد. وی ۲۸ سال زیست و برای علی بن محمد تقی فرزندی زاده شد که جعفر نامیده می‌شد. وی کسی است که امامیه او را جعفر کذاب می‌نامند. راز مسئله این است که میراث برادرش را او می‌خواست، نه فرزند [عسکری] که «قائم» و «حجت» است و در صحت نسب این حجت قائم، طعن نیست (بخاری، ۱۳۸۱: ج ۱، ص ۴۰).^۱

این خبر به زمان ولادت حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف اشاره‌ای نکرده است. گویا از شرایط احوال نویسنده چنین استظهار می‌شود که روایت تولد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در زمان خویش، امر قطعی و مسلم بوده است. از این رو نویسنده در تحقق ولادت مسلم فرزند عسکری علیه السلام بر علم مخاطبان، اعتماد کرده است.

دوم. تعیین زمان تولد

برخی علمای اهل سنت، به تعیین سال ولادت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پرداخته‌اند که به عقیده

۱. قال: وولد علی بن محمد التقی الحسن ابن علی العسکری من أم ولد نوبیة تدعی ریحانة، وولد سنة احدى وثلاثین ومائتین وقبض سنة ستین ومائتین بسامراء، وهو ابن تسع وعشرين سنة... وولد علی بن محمد التقی جعفرأ وهو الذی تسمیه الإمامیة جعفر الکذاب، (سر) وَاِنَّمَا تسمیه الإمامیة بذلك، لادعائه میراث أخیه الحسن دون ابنه القائم الحجّة، لا طعن فی نسبه).

آن‌ها این ولادت در یکی از چهار زمان مشخص، اتفاق افتاده است.

دیدگاه اول: متولد سال ۲۵۵ هجری :

مهدی عَلَيْهِ السَّلَام به اعتقاد بخشی از عالمان اهل سنت در نیمه شعبان سال ۲۵۵ هجری به دنیا آمده است که این دیدگاه آن‌ها با توجه به منابع فراوان تاریخی، بسیار مهم است. از سوی دیگر با دیدگاه اندیشمندان شیعه، مطابقت کامل دارد. شمار صاحبان این دیدگاه نسبت به دارندگان دیدگاه‌های متفاوت پسین، افزون‌تر نیز می‌باشد. در واقع برخی عالم مشهور اهل سنت معتقدند ولادت امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام در نیمه شعبان ۲۵۵ هجری واقع شده است:

۱. ابن فوطی شیبانی (م ۷۲۳ ق) (ابن الفوطی، ۱۴۱۶: ج ۳، ص ۳۲۹):
۲. عماد الدین أبو الفداء (م ۷۳۲ ق) (أبو الفداء، بی تا: ج ۲، ص ۴۵): زین الدین ابن الوردی (م ۷۴۹ ق) (ابن الوردی، ۱۴۱۷: ج ۱، ص ۲۲۳) و محمد ابن ابی شحمة الحلبي (م ۸۱۵ ق) (ابن ابی شحمة، ۱۴۱۷: ج ۱، ص ۱۵۸):
۳. خواجه محمد پارسای بخاری (م ۸۲۲ ق) (بخاری، بی تا: ج ۱، ص ۴۴۳): ابن صباغ، مالکی (م ۸۵۵ ق) (ابن الصباغ، ۱۳۷۹: ج ۲، ص ۱۱۰۳): ابن طولون (م ۹۵۳ ق) (ابن طولون، بی تا: ج ۱، ص ۱۱۷): عبد الوهاب الشعرانی (م ۹۷۲ ق) (شعرانی، ۱۳۱۵: ج ۱، ص ۵۶۲) و شبراوی شافعی (م ۱۱۷۲ ق) (شبراوی، ۱۴۲۳: ج ۱، ص ۳۶۹-۳۷۲):
۴. قندوزی (م ۱۲۹۴ ق) (قندوزی، ۱۴۱۶: ج ۳، ص ۳۰۶) و محمد سلیمان الطیب (م ۲۰۱۹ ق) (طیب، ۱۴۳۱: ج ۱۲، ص ۱۳۵):
۵. أنس الحسنی الکتبی (المعاصر) (الحسنی، ۱۴۲۰: ج ۱، ص ۹۸-۹۹) و عبد الله الحشلاف

۱. «وكان مولده [=أبو القاسم محمد بن الحسن العسكري...] كما ذكرناه سنة خمس أو سنة سبع وخمسين ومائتين... وكان مولده ليلة النصف من شعبان».
۲. «محمد المنتظر ثاني عشرهم ويقال له القائم والمهدي والحجة ولد في سنة خمس وخمسين ومائتين».
۳. «ولد أبو القاسم محمد ابن الحجّة ابن الحسن الخالص بسرّ من رأى ليلة النصف من شعبان سنة خمس وخمسين ومائتين للهجرة».
۴. «فالخبر المعلوم المحقق عند الثقات أن ولادة القائم عَلَيْهِ السَّلَام كانت ليلة الخامس عشر من شعبان سنة خمس وخمسين ومائتين في بلدة سامراء».

(المعاصر) (الحشلاف، بی تا: ج ۱، ص ۱۴۴). ۱.

دیدگاه دوم: متولد سال ۲۵۶ هجری

برخی نیز عقیده دارند که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در سال ۲۵۶ هجری متولد شده است. آن‌ها بر صحت روایت ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در این سال تاکید ورزیده‌اند که از جمله آن دانشمندان می-توان به افراد زیر اشاره کرد:

۱. قزوینی مدینی (م ۹۹۶ ق) می گوید: مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در هشتم شعبان (۲۵۶ ق)، تولد یافت که این دیدگاه صحیح است (قزوینی مدینی، ۱۴۱۸: ج ۱، ص ۵۴)؛ عاصمی مکی (م ۱۱۱۱ ق)، (عاصمی، ۱۴۱۹: ج ۱، ص ۱۴۹-۱۵۰) و ابن طقطقی الحسینی (م ۷۰۹ ق) (ابن طقطقی، ۱۴۱۸: ج ۱، ص ۱۶۱). ۲.

۲. ابن الازرق الفارقی (م ۵۷۱ ق) (ابن ارزق، ۱۳۷۹: ج ۱، ص ۲۶).

هر دو قول سال ۲۵۵ و ۲۵۶ با این بیان سازگار می شوند که منشأ این اختلاف به مبدأ تاریخ هجری قمری بر می گردد. خلیفه دوم به روایت تلمسانی (م ۶۴۴ ق) از مردم پرسید: مبدأ تاریخ کدام روز باشد؟ علی رضی الله عنه گفت: «از روزی که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم هجرت کرد». عمر با تایید پیشنهاد امام گفت که از ماه محرم باشد. از این رو بین ابتدای تاریخ و هجرت، دو ماه و دوازده روز فاصله واقع شد (تلمسانی، بی تا: ج ۱، ص ۱۴).^۴ ابوالفرج ابن الجوزی (م ۵۹۷ ق) می گوید: «در اختلافات صحابه که مبدأ تاریخ کدام ماه سال باشد؛ عثمان گفت: ماه محرم را اول سال قرار دهید» (ابن الجوزی، ۱۴۱۸: ج ۲، ص ۲۸۴).^۵ در روایت ابن کثیر (م ۷۷۴ ق) مالک بن انس گفت: «اول سال

۱. «فقد ولد المهدي بسر من رأى في ليلة النصف من شعبان سنة خمس وخمسين ومائتين من الهجرة النبوية المباركة، وهو وحيد أبيه، لم يعقب الحسن غيره».

۲. «ولد يوم الجمعة منتصف شعبان، سنة خمسة وخمسين ومائتين وقيل: ولد تاسع عشر شهر ربيع الثاني، سنة ثمان وخمسين ومائتين وقيل: ولد ثامن شعبان سنة ست وخمسين ومائتين وهو الأصح».

۳. «إن الحجة المذكور ولد تاسع شهر ربيع الأول سنة ثمان وخمسين ومائتين وقيل ثامن شعبان سنة ست وخمسين وهو الأصح».

۴. «سعيد بن المسيب يقول: جمع الناس فسألهم فقال: من أي يوم نكتب؟ فقال عليّ: من يوم هاجر رسول الله صلى الله عليه وسلم وترك أرض البئر ففعله عمر رحمه الله. و قدم التاريخ على الهجرة وذلك أن أول السنة المحرم. فبين التاريخ و هجرة شهران واثنا عشر يوماً».

۵. «و اختلفوا بأى شهر يبداون، فقال عثمان: أرخوا المحرم أول السنة».

اسلامی، ربیع الاول است که رسول الله ﷺ از مکه به مدینه هجرت کرد» (ابن کثیر، بی تا: ج ۳، ص ۲۵۷).

اکنون که برخی منابع از میلاد امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف با تفاوت یک سال روایت می کنند، هردوی آن روایات درست است: چنان که می گویند: رسول الله ﷺ ده سال در مدینه زیست و در برخی روایات یازده سال یا برخی می نویسند امام حسین عجل الله تعالی فرجه الشریف سال شصت هجری یا ۶۱ هجری به شهادت رسید. با این محاسبه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف که سال ۲۵۶ ق متولد شده است؛ از ربیع الاول حساب کرده اند؛ اما جماعت دیگر و بیش تر کسانی که گفته اند آن حضرت در سال ۲۵۵ هجری به دنیا آمده است؛ محرم را آغاز سال شمرده اند.

دیدگاه سوم: متولد سال ۲۵۸ هجری

برخی عالمان اهل سنت مانند ابن طلحه شافعی (م ۶۵۲ ق) درباره زمان ولادت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چنین روایت کرده است: «امام ابوالقاسم مهدی محمد بن الحسن خالص ۲۳ رمضان ۲۵۸ هجری در سامرا به دنیا آمد» (ابن طلحه، بی تا: ج ۱، ص ۴۸۰).

دیدگاه چهارم: متولد سال ۲۵۹ هجری

در خبر برخی عالمان اهل سنت، تولد مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف سال ۲۵۹ هجری عنوان شده است؛ عماد الدین اصفهانی (م ۵۹۷ ق) می گوید: «ابوالقاسم منتظر، روز جمعه، دوم رمضان ۲۵۹ هجری در سامرا زاده شد که محمد بن الحسن بن علی المهدی المنتظر نامیده می شود» (اصفهانی، ۱۴۲۳:

۱. عن الامام مالك أنه قال: أول السنة الإسلامية ربیع الاول، لانه الشهر الذي هاجر فيه رسول الله صلى الله عليه وسلم. وقد استدل السهيلي على ذلك في موضع آخر بقوله تعالى: «لمسجد أسس على التقوى من أول يوم» أي من أول يوم حلول النبي صلى الله عليه وسلم المدينة، وهو أول يوم من التاريخ كما اتفق الصحابة على أول سنن التاريخ عام الهجرة. ولا شك أن هذا الذي قاله الامام مالك رحمه الله مناسب ولكن العمل على خلافه وذلك لأن أول شهور العرب المحرم فجعلوا السنة الأولى سنة الهجرة وجعلوا أولها المحرم».

۲. «الإمام أبي القاسم المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف محمد بن الحسن الخالص بن علی... فأما مولده: فبسر من رأى في ثالث وعشرين رمضان سنة ثمان وخمسين ومائتين للهجرة».

ب) مدت حیات حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف:

در مورد دیدگاه‌های اهل سنت مبنی بر این که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از تولد چه مدت زمان زندگی و حیات داشته است؛ عده‌ای گفته‌اند امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چند سال زندگی کرده و سپس رفته است. عده‌ای دیگر عقیده دارند که حیات امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف چون عیسی و خضر علیهم السلام محدود نبوده است.

حیات محدود:

بعضی گفته‌اند حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از آن که قدم به عالم عنصری گذاشت، زندگی محدود (چند سال) داشت و این گروه در سال‌های زیست حضرت اختلاف کرده‌اند که به مهم‌ترین آن‌ها پرداخته می‌شود:

یکم. مدت «پنج» سال

شماری از عالمان اهل سنت عقیده دارند که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پنج سال در دنیا زندگی کرد و پس از آن وفات یافت.

۱. قزوینی مدینی (م ۹۹۶ ق) (قزوینی، ۱۴۱۸: ج ۱، ص ۵۴)؛ عاصمی مکی (م ۱۱۱۱ ق) (عاصمی، ۱۴۱۹: ج ۴، ص ۱۴۹-۱۵۰) و محمد امین بغدادی (م ۱۲۴۶ ق) (سویدی، بی تا: ج ۱، ص ۳۴۶)؛^۲
۲. زرکلی (م ۱۴۱ ق) وی درباره محل ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف گفت: «مهدی در بلد «سامرا» متولد شد و تا رحلت پدرش زنده بود و پنج سال زیست» (زرکلی، بی تا: ج ۶، ص ۸۰)؛^۳
۳. أحمد قرمانی (م: ۱۰۱۹ ق) به پنج سالگی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف هنگام شهادت پدرش تصریح دارد: «خداوند برای مهدی در این سن کم، حکمت بخشید؛ چنان که برای یحیای نبی علیه السلام نظیر

۱. «سنة مائتین و تسع و خمسين ... مولد أبي القاسم محمد المنتظر (محمد بن الحسن بن علي = المهدي المنتظر) بشر من رأى، يوم الجمعة ثاني عشر شهر رمضان».

۲. «وكان عمره حين توفى ابوه خمس سنين».

۳. «المهدي، وصاحب الزمان، والمنتظر، والحجة، وصاحب السرداب. ولد في سامراء. ومات أبوه وله من العمر نحو خمس سنين».

آن را عطا کرده بود» (قرمانی، ۱۴۱۲: ج ۱، ص ۳۵۳)؛^۱

۴. ابن حجر هیتمی (م ۹۷۳ق) (هیتمی، ۱۴۱۷: ج ۲، ص ۶۰) و ابن طولون (م ۹۵۳ق) (ابن طولون، بی تا: ج ۱، ص ۱۱۷).^۲

دوم. مدت «نه» سال

برخی دیگر روایت می کنند که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، پس از «نه» سال دنیا را ترک کرد، مانند ابن الوردی (م ۷۴۹ق) (ابن الوردی، ج ۱، ص ۲۲۳).^۳ وی حیات محدود حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را نقل کرده است.

حیات مستمر:

طبق دیدگاه این گروه، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف حیات مستمر دارد و همچون بعضی از انبیای الهی از زندگی مداوم برخوردار هست. آنان به صراحت اظهار داشته اند که مثلاً مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تا زمان نگارش اثر حاضر، هم چنان حیات دارد و روایت زندگانی مستمر امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف با تعبیری متنوع نقل شده است، مانند:

غیبت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف:

برخی علمای اهل سنت، حیات مداوم مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را با تعبیری نقل کرده اند که بر غیبت طولانی و بدون انقطاع آن حضرت دلالت دارد. این تعبیر در منابع به دو گونه رسیده است: بعضی از آن ها درباره احوال امام غایب تصریح دارند و برخی در موضوع غیبت، کلمات تلویحی آورده و عقیده دارند که مهدی غایب است؛ مانند:

۱. زرکلی (م ۱۴۱۰ق): وی درباره ناپدید شدن حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می گوید: «او درخانه

۱. «وكان عمره [محمد الحجة الخلف الصالح] عند وفاة أبيه خمس سنين آتاه الله فيها الحكمة، كما أوتيتها يحيى عليه السلام صبياً».

۲. «وعمره عند وفاة أبيه خمس سنين لكن آتاه الله فيها الحكمة وُسمى القائم المنتظر».

۳. «كَانَ عُمُرُهُ تِسْعَ سِنِينَ حِينَئِذٍ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ خَمْسٍ وَسِتِّينَ».

پدر خویش داخل شد و دیگر باز نگشت» (زرکلی، بی تا: ج ۶، ص ۸۰).^۱
 ۲. همچنین حصکفی (م ۵۵۳ق) با بیان ادبی و شعر در مورد غیبت طولانی و نیز در وصف امامان دوازده گانه، به ویژه امام دوازدهم پرداخته و می گوید: «مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف زمان تالیف کتاب او، حیات داشته است». و چنین می نویسد:

۳. «کسی از من درباره محبت اهل بیت علیهم السلام پرسید. اکنون در پاسخ او علاقه مندی ام را [در محبت اهل بیت]، آشکار اعلام کنم یا انکار؟ هیاهات که دوستی امامان دوازده گانه را انکار کنم. هرگز چنین نخواهد شد؛ زیرا این دوستی با جان من آمیخته است. به راستی همین دوستی، سبب هدایت من شد که اول آن علی و حسنین ... و یازدهمین آنان حسن ثانی است. پس از آن محمد بن الحسن می آید که غایب است ... کسی گمان مبرد که من رافضی شده ام؛ چون با عقاید آنان موافق هستم یا خارجی شده ام و عقیده فاسد دارم. چنین نیست؛ بلکه مذهب من شافعی است (ابن کثیر، بی تا: ج ۱۲، ص ۲۳۹).^۲

۴. انس الحسنی الکتبی (معاصر) می نویسد: «اما مهدی در بزرگسالی پنهان گردید. نزد شیعه و سنی مسلم است که وی پنهان شد و اخبار آن غایب گردید و هرگز آشکار نشد» (الحسنی، ۱۴۲۰: ج ۳، ص ۹۸-۹۹).^۳

۵. ابن حجر هیتمی (م ۹۷۳ق) می گوید: «طبق قولی، مهدی در مدینه مستور و غایب گشت و دانسته نشد کجا رفت» (هیتمی، ۱۴۱۷: ج ۲، ص ۶۰).^۴

۶. محمد سلیمان طیب (م ۲۰۱۹ق) درباره جهت رفتن مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف عقیده دارد که وی به مغرب رفت. او می نویسد:

از فرزندان [امام حسن عسکری علیه السلام]، محمد مهدی، متولد سال ۲۵۵ هجری است. وی

۱. «و لما بلغ التاسعة أو العاشرة أو التاسعة عشرة دخل سردابا فی دار أبيه بسامراء و لم يخرج منه».
 ۲. «وسائلی عن حب أهل البيت = هل أقر إعلاناً به أم أجدد = هیاهات ممزوج بلحمی ودمی = جهم هو الهدی و الرشد = حیدرة والحسنان بعده = ثم علی وابنه محمد = وجعفر الصادق وابن جعفر = موسی ویتلوه علی السید = أعتی الرضی ثم ابنه محمد = ثم علی وابنه المسدد + {والحسن الثانی ویتلوه = محمد بن الحسن المقتد = فلا یظن رافضی أنتی = وافقته أو خارجی مفسد = والشافعی مذهبی = لأنه فی قوله مؤید».
 ۳. «فالإمام المهدي اختفى فی سن مبكر والأمر مسلم بین السنة والشيعة علی اختلافه وغياب أخباره وعدم ظهوره».
 ۴. «أنه ستر بالمدينة وغاب فلم يعرف أين ذهب».

هنگامی که متولد شد و کمی رشد کرد، دانست که پیشامدهای سختی در انتظار اوست. نظر به سوابق عمو زادگان عباسی، [در مواجهات سیاسی] اکنون چشمانشان، او را زیر نظر دارد. وی (مهدی) از مدینه به سمت بلاد مغرب هجرت کرد (طیب، ۱۴۳۱: ج ۱۲، ص ۱۳۵).^۱

۷. ابن الفوطی شیبانی (م ۷۲۳ق) می‌گوید: «وی قبل از قیامش دو غیبت دارد که یکی از دیگری، طولانی‌تر است» (ابن الفوطی، ۱۴۱۶: ج ۳، ص ۳۲۹).^۲ بدین ترتیب، تعدادی از عالمان اهل تسنن در گزارش مذکور روایت کرده‌اند که مهدی پس از چند سال زندگی یا مفقود شد یا مستور گشت یا غایب گردید.

۱. «عن أولاده [الإمام حسن العسكري الخالص] محمد المهدی ولد سنة ۲۵۵ هجرية ... فلما نشأ رضی الله عنه وعلم أن الكرب عليه والأعين ناظرة إليه من بنی عمه العباس بما حصل منهم من ذرية السابقين من بنی عمه العباس فقد هاجر من المدينة المنورة إلى بلاد المغرب ...»
۲. «له [=] أبو القاسم محمد بن الحسن العسكري [قبل قیامه غیبتان، إحداهما أطول من الاخری جاءت بذلك الأخبار].»

نتیجه گیری

* بر خلاف بعضی گفته‌ها، مبنی بر این که اهل سنت درباره تولد امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دیدگاه منفی دارند، ثابت شد که هرگز چنین نیست. آن‌ها در موضوع ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دو دسته‌اند: گروهی از آن‌ها مانند شیعه عقیده دارند که امام مهدی از پدری به نام امام عسکری متولد شده است. نام اصلی او محمد مهدی و در نیمه شعبان ۲۵۵ هجری متولد شده است.

* عالمان اهل سنت درباره حیات امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از پذیرش تولد، اختلاف نظر دارند. گروهی از آن‌ها می‌گویند مهدی پس از زمان تولد چند سال زندگی کرده است؛ اما معلوم نشد کجا رفت. برخی می‌گویند حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ناگهان مفقود یا مستور یا غایب گردید.

* شماری از عالمان اهل تسنن بر این باورند که امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از غیبت تاکنون زنده و باقی است و دو غیبت دارد و اکنون در غیبت طولانی به سر می‌برد. برخی از آن‌ها در زمان غیبت با امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف دیدار کرده‌اند و غیبت مهدی تا زمانی ادامه دارد که خداوند متعال اجازه دهد تا با عیسای نبی در دنیا یکجا ظهور فرمایند.

پس ثابت شد با توجه به مستندات اسلامی، دیدگاه بخشی از عالمان اهل سنت درباره ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مانند عالمان شیعه است و لذا شایسته است عالمان فریقین این موضوع را از مشترکات وحدت اسلامی قرار دهند.

منابع

١. ابن ابى الشحمة، ابى الوليد محمد (١٤١٧ق). *روضة المناظر فى علم الأوائل والأواخر*، مصحح: سيد محمد مهنتى، بيروت، منشورات محمد على بيضون.
٢. ابن الأثير الشيبانى الجزرى، على بن أبى الكرم (١٤١٧ق). *الكامل فى التاريخ*، مصحح: عمر عبدالسلام تدمرى، بيروت، دار الكتاب العربى.
٣. ابن الأثير الشيبانى الجزرى، على بن أبى الكرم (بى تا). *اللباب فى تهذيب الأنساب*، بيروت، دار صادر.
٤. ابن ازرق، احمد بن يوسف (١٣٧٩). *تاريخ الفارقى*، مصحح: بدوى عبداللطيف عوض، قاهره، الاهيئة العامة لشؤون المطابع الأميرية.
٥. ابن تيمية، أحمد بن عبد الحليم (١٤٤٥ق). *جواب الاعتراضات المصرية على الفتيا الحموية*، مصحح: محمد عزيز شمس، الرياض، دار عطاءات العلم و بيروت، دار ابن حزم.
٦. ابن حبان الدارمى البستى، ابو حاتم محمد (١٤١٤ق). *صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان*، مصحح: شعيب الأرنبوط، بيروت، مؤسسة الرسالة.
٧. ابن حجر عسقلانى، أحمد بن على (١٣٩٥ق). *لسان الميزان، دائرة المعارف النظامية الهند*، بيروت، مؤسسة الأعلمى للمطبعات.
٨. ابن حجر عسقلانى، أحمد بن على (بى تا). *فتح البارى شرح صحيح البخارى*، مصحح: محب الدين الخطيب، بيروت، دار المعرفة.
٩. ابن حزم الطاهرى، أبو محمد (بى تا). *الفصل فى الملل والأهواء والنحل*، قاهره، مكتبة الخانجى.
١٥. ابن جوزى، أبو الفرج عبدالرحمن (١٤١٨ق). *كشف المشكل من حديث الصحيحين*، مصحح: على حسين البواب، رياض، دار الوطن.
١١. ابن جوزى، شمس الدين يوسف (بى تا). *تذكرة الخواص الامة فى خصائص الأئمة*، مصحح: سيد محمد صادق بحر العلوم، تهران، بى تا.
١٢. ابن خلدون، ابن الرحمن بن محمد (١٤٥٨ق). *ديوان المبتدأ والخبر فى تاريخ العرب والبربر ومن عاصرهم من ذوى الشأن الأكبر*، مصحح: خليل شحادة، دارالفكر، بيروت.

١٣. ابن الصباغ، على بن محمد (١٣٧٩). *الفصول المهمة في معرفة الأئمة*، مصحح: سامي الغريزي، قم، دار الحديث.
١٤. ابن الطقطقي، محمد (١٤١٨ق). *الاصيلي في انساب الطالبين*، مصحح: سيد مهدي الرجائي، قم، مكتبة آية الله العظمى المرعشي النجفي.
١٥. ابن طولون، محمد بن علي (بي تا). *الإئمة الإثني عشر*، مصحح: صلاح الدين منجد، قم، الشريف رضى.
١٦. ابن كثير، إسماعيل بن عمر (بي تا). *البدائية والنهاية*، بيروت، مكتبة المعارف.
١٧. ابن كثير، إسماعيل بن عمر (بي تا). *السيرة النبوية*، بي جا، بي نا.
١٨. ابن عنبة، سيد جمال الدين احمد بن علي (١٣٨٠ق). *عمدة الطالب في انساب آل ابي طالب*، مصحح: محمد حسين آل الطالقاني، النجف، المطبعة الحيدرية.
١٩. ابن طلحة الشافعي، محمد (بي تا). *مطالب السؤل في مناقب آل الرسول ﷺ*، مصحح: ماجد ابن أحمد العطية، بي جا، بي نا.
٢٠. ابن الفوطي الشيباني، عبدالرزاق بن أحمد (١٤١٦ق). *مجمع الآداب في معجم الألقاب*، مصحح: محمد الكاظم، تهران، وزارة الثقافة والإرشاد الإسلامي.
٢١. ابن الوردي، عمر بن مظفر (١٤١٧ق). *تاريخ ابن الوردي*، بيروت، دار الكتب العلمية.
٢٢. ابوعلی، احمد بن محمد مسكويه (٢٠٠٢م). *تجارب الأمم وتعاقب الهمم*، مصحح: أبو القاسم إمامی، تهران، دار سروش للطباعة والنشر.
٢٣. اصفهانی، محمد بن محمد (١٤٢٣ق). *البستان الجامع لجميع تواريخ أهل الزمان*، مصحح: عمر عبد السلام تدمري، بيروت، المكتبة العصرية.
٢٤. الاويسی الحسينی، محمديس الحيدري (بي تا). *الدرر البهية في الأنساب الحيدرية و الاويسية*، حلب، مطابع الاصيل.
٢٥. با علوی، سيد عبد الرحمن بن محمد (بي تا). *بغية المسترشدين في تلخيص فتاوى بعض الأئمة من العلماء المتأخرين* مع ضم فوائد جمعة من كتب شتى للعلماء المجتهدين، بيروت، دارالفكر.
٢٦. بخارى، خواجه پارسا و حافظی نقشبندی، خواجه محمد (١٣٣١ق). *فصل الخطاب*

بوصل الاحباب، تاشكند ازبكيستان، مطبع غلامى.

٢٧. بخارى، سهل بن عبد الله (١٣٨١ق). *سر السلسلة العلوية فى انساب السادة العلوية*، نجف، مطبعه حيدرية.

٢٨. برزنجى، جعفر ابن الحسن (١٤٥١ق). *منظومة جالية الكدر بذكر أسماء أهل بدر وشهداء أحد السادة العرر*، مصحح: محمد بن علوى الحسينى المالكى، سُورابايا جمهورية إندونيزسيا، طباعة دارالسقاف.

٢٩. بلخى، مولانا جلال الدين محمد (١٣٩٥). *مثنوى معنوى براساس نسخه نيكلسن*، تهران، انتشارات اشارات طلايى.

٣٥. بيهقى الخُسْرُو جردى الخراسانى، أحمد بن الحسين (١٤٥٨ق). *دلائل النبوة*، مصحح: عبد المعطى قلعجى، بيروت، دار الكتب العلمية.

٣١. بيهقى الخُسْرُو جردى الخراسانى، أحمد بن الحسين (١٤٥٢ق). *بيان خطأ من أخطأ على الشافعى*، تحقيق: الشريف نايف الدعيس، بيروت، مؤسسة الرسالة.

٣٢. تلمسانى الانصارى، محمد بن أبى بكر (بى تا). *الجوهرة فى نسب النبى وأصحابه العشرة*، بى جا، بى نا.

٣٣. حسنى، انس يعقوب (١٤٢٥ق). *الأصول فى ذرية البضعة البتول*، مدينه منوره، دار المجتبى.

٣٤. حشلاف، عبدالله بن محمد (بى تا). *سلسلة الأصول فى شجرة ابناء الرسول*، تونس، بى نا.

٣٥. الحموى الرومى، ياقوت بن عبد الله (١٩٩٥م). *معجم البلدان*، بيروت، دار صادر.

٣٦. ختك، خوشحال خان (١٩٦٧م). *ارمغان خوشحال*، مقدمه: سيد رسول رسا، زبان: پشتو، پيشاور (پاكستان)، بى نا.

٣٧. ابو الليث، شريف الرفاعى (بى تا). *دروس أكاديمية المجد، - اللغة العربية*، بى جا، بى نا.

٣٨. دهلوى، شاه عبدالعزيز (بى تا). *فتاوى عزيزى*، پيشاور (پاكستان)، المكتبة الحقانيه.

٣٩. ديلمى الهمذانى إلكيا، أبوشجاع شيرويه بن شهردار (١٤٥٦ق). *الفردوس بمأثور الخطاب*

السعيد بن بسينوى زغلول، بيروت، دار الكتب العلمية.

٤٠. ذهبى، محمد بن أحمد (١٤١٣ق). **سير أعلام النبلاء**، مصحح: شعيب الأرنؤوط، بيروت، مؤسسة الرسالة.

٤١. ذهبى، شمس الدين محمد (١٤٠٧ق). **تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام**، مصحح: عمر عبد السلام تدمرى، بيروت، دار الكتاب العربى.

٤٢. رازى، أبو على مسكويه (بى تا). **تجارب الأمم وتعاقب الهمم**، ذيل كتاب تجارب الأمم للوزير أبى شجاع محمد بن الحسين، مصحح: دكتور أبو القاسم إمامى، طهران، بى نا.

٤٣. رازى التيمى، فخرالدين محمد بن عمر (١٤١٩ق). **الشجرة المباركة فى أنساب الطالبية**، مصحح: سيد مهدي الرجائى، اشراف: سيد محمود المرعشى، قم، مكتبة آية الله المرعشى النجفى.

٤٤. رازى التيمى، فخرالدين محمد بن عمر (١٤٠٧ق). **المطالب العالية من العلم الإلهى**، مصحح: دكتور أحمد حجازى السق، بيروت، دار الكتاب العربى.

٤٥. رفاعى، عبدالله محمد (١٣٠٦ق). **صحاح الاخبار فى نسب السادة الفاطمية الاخيار**، قاهره (نسخة انترنتى).

٤٦. زركلى، خيرالدين بن محمود (بى تا). **الأعلام**، بيروت، دار العلم للملايين.

٤٧. سويدى البغدادى، محمد أمين (بى تا). **سبائك الذهب فى معرفة قبائل العرب**، مصحح: محمد على بيضون، دار احياء العلوم، بيروت.

٤٨. شبراوى، عبدالله بن محمد بن عامر (١٤٢٣ق). **الاتحاف بحب الاشراف**، مصحح: سامى الغيرى، تهران، مؤسسة الكتاب الاسلامى، الاولى.

٤٩. شعرانى الحنقى، عبدالوهاب بن أحمد (١٣١٥ق). **لوافح الأنوار فى طبقات الأخيار - الطبقات الكبرى**، قاهره، مكتبة محمد المليجى الكتبى وأخيه.

٥٠. شعرانى الحنقى، عبدالوهاب بن أحمد (بى تا). **اليواقيت والجواهر فى بيان عقائد الاكابر و باسقله الكبريت الاحمر** و هو منتخب من كتاب لواقع الانوار القدسية المختصر من فتوحات المكية، بيروت، مؤسسة التاريخ العربى.

٥١. صفدى، خليل بن أيبك (١٤٢٠ق). **الوافى بالوفيات**، مصحح: أحمد الأرنؤوط و تركى مصطفى، بيروت، دار إحياء التراث.

٥٢. طيب، محمد سليمان (١٤٣١ق). **موسوعة القبائل العربية - بحوث ميدانية وتاريخية**،

مصر، دارالفكر العربى.

٥٣. عاصمى المكى، عبدالمك بن حسين (١٤١٩ق). *سمط النجوم العوالى فى أنباء الأوائل والتوالى*، مصحح: عادل أحمد عبد الموجود و على محمد معوض، بيروت، دار الكتب العلمية.
٥٤. عبد الغنى، عارف احمد (١٩٩٧م). *الجواهر الشفاف فى أنساب السادة الأشراف*، دمشق، وزارت الاعلام فى الجمهورية العربية السورية.
٥٥. عثيمين، محمد بن صالح (١٤٢٦ق). *شرح العقيدة السفارينية - الدررة المضية فى عقد أهل الفرقة هامة المرضية*، رياض، دار الوطن.
٥٦. عظيم آبادى، محمدشمس الحق (١٣٢٩ق). *عون المعبود شرح سنن أبى داود*، بيروت، دار الكتب العلمية.
٥٧. عسكرى، الحسن بن عبدالله (١٤١٢ق). *فروق اللغوية*، قم، مؤسسة النشر الإسلامى التابعة لجماعة المدرسين.
٥٨. عمادالدين، إسماعيل بن على (بى تا). *المختصر فى أخبار البشر*، قاهره، المطبعة الحسينية المصرية.
٥٩. عينى الغيتابى الحنفى، محمودبن أحمد (بى تا). *عمدة القارى شرح صحيح البخارى*، بيروت، دار إحياء التراث العربى.
٦٠. غمارى، احمد بن محمد (١٣٤٧ق). *ابراز الوهم المكنون من كلام ابن خلدون او (مرشد المبدى لفساد طعن ابن خلدون فى احاديث المهدي)*، دمشق، مطبعة الترقى.
٦١. غمارى، احمد بن محمد (١٣٨٩ق). *على بن الى طالب امام العارفين و برهان الجلى فى تحقيق انتساب الصوفية الى على*، قاهره، مطبعة السعادة.
٦٢. قارى، على بن سلطان محمد (١٤٢٢ق). *مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح*، مصحح: جمال عيتانى، بيروت، دار الكتب العلمية.
٦٣. قرطبى الأنصارى، محمد بن أحمد (بى تا). *الجامع لأحكام القرآن*، القاهره، دار الشعب.
٦٤. قرمانى، أحمد بن يوسف (١٤١٢ق). *أخبار الدول وآثار الأول فى التاريخ*، مصحح: فهيمى سعد-أحمد حطيط، بى جا، عالم الكتب.
٦٥. قزوينى المدينى، محمد بن الحسين (١٤١٨ق). *تحفة الطالب بمعرفة من ينسب الى*

- عبدالله و ابی طالب، مصحح: الشریف انس الکتبی الحسنی، المدينة المنورة، دار المجتبی.
۶۶. قلقشندی، أحمد بن علی (۱۴۰۲ق). **قلائد الجمان فی التعریف بقبائل عرب الزمان**، مصحح: إبراهيم الإیاری، دار الكتاب المصری، دار الكتاب اللبنانی.
۶۷. قندوزی، سلیمان (۱۴۱۶ق). **ینایع المودة لذوی القربی**، مصحح: سید علی جمال أشرف الحسینی، قم، دار الأسوة للطباعة والنشر.
۶۸. قنوجی الحسینی البخاری، محمد صدیق خان (۱۳۰۷ق). **الروضه الندیة** (ومعها: التعليقات الرضية علی «الروضه الندیة» مصحح: محمد ناصر الدین الألبانی، الرياض، دار ابن القیم.
۶۹. کنجی شافعی، محمد یوسف (بی تا). **البيان فی اخبار صاحب الزمان**، بیروت، دار احیاء التراث.
۷۰. کنجی شافعی، محمد یوسف (۱۴۰۴ق). **کفایة الطالب**، تهران، دار احیاء التراث اهل البيت.
۷۱. مسعودی، علی بن الحسین (۱۴۲۵ق). **مروج الذهب ومعادن الجوهر**، مصحح: کمال حسن مرعی، صیدا. بیروت، مکتبه العصریه.
۷۲. راغب أصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق). **المفردات فی غریب القرآن**، مصحح: صفوان عدنان الداودی، دمشق - بیروت، دار القلم.
۷۳. مکی الحارثی، محمد بن علی (۱۴۲۶ق). **قوت القلوب فی معامله المحبوب ووصف طریق المرید إلى مقام التوحید**، مصحح: عاصم إبراهيم الکیالی، بیروت، دار الکتب العلمیه.
۷۴. هاشمی، سید شفیع (۱۴۰۰ و ۱۴۰۱). «ویژگی های امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف در منابع اهل سنت»، صراط، شماره ۲۸ و ۲۹، قم، مؤسسه آموزشی - پژوهشی تخصصی مذاهب اسلامی.
۷۵. هاشمی برقان، مصطفی بن عبدالرحیم (۱۹۹۳م). **تذکره الهاشمی نسب السادات الحسینی**، بی تا، دبی، امارات المتحدة العربی.
۷۶. هیتمی السعدی الأنصاری، أحمد بن محمد (۱۴۱۷ق). **الصواعق المحرقة علی أهل الرفض والضلال والزندقة**، مصحح: عبد الرحمن بن عبد الله التركي - کامل محمد الخراط، بیروت، مؤسسة الرسالة.
۷۷. یافعی، عبد الله بن أسعد (۱۴۱۳ق). **مرآة الجنان و عبرة الیقظان فی معرفة حوادث الزمان**، قاهره، دار الكتاب الإسلامی.